

MOLNÁR MIKLÓS

Dalma és Witold

Legenda

„Azt mondják: megháborodtál őmiatta, akit szeretsz. Én meg azt mondom: az élet ízét csak a bolondok ismerik.” – 'Abdallāh Al-Yāfī'i

Rheingold stájer lovag szerelemre lobban egy Dalma névre hallgató soproni polgárlány aranyfényű hajfürtjei, gyémántot túlragyogó szeme, rubintos ajkai, igéző arca, sudár termete iránt. „Elragadó leányzó. Elragadom!” Elraboltatja a leányt szüleitől, és a stájer hegyek közé, egy nehezen megközelíthető várba hurcoltatja, majd elrablóját busásan megjutalmazza.

Súlyos terhet rakott gyenge vállaimra a végzet. Ihatom a levét, hogy ilyen szépnek születtem. Boldogtalan fejem, mire jutottam! Be vagyok kerítve. Sarokba szorítva kapálódzom, mint a skatulyába zárt cserebogár.

Ha foglyul ejtőm azt hiszi, hogy az ő, úgymond, lángoló szerelme megperzsel engem, hát csalatkoznia kell. Sokféleképp iparkodik kedvemben járni, hogy maga felé hajlítsa a szívem, ám igyekvéseivel rendre kudarcot vall. Másra és többre vágyom én; a lovag hatalma és gazdagsága nem szédít meg. A nap minden órájában tapasztalhatja, hogy tolatkodó érzelmeit egyáltalán nem viszonzom. Gúnyosan képébe nevetve zabolázom gerjedelmét. Mérhetetlen pompa vesz körül, csupa kristály, arany, selyem és bársony, de én nem örülök semminek. Folyton elvágycokozom, vissza a szülővárosomba, vagy akárhová, ki a világba, el innen. Éjszakánként a fal felé fordulva zokogok. Imádkoznék is, ha nem volnék tele istenkáromló, fekete keserűséggel, ha szívem nem volna ridegebb, mint a kőszikla. Elmerülök bokros keserűségemben. Az Isten sem vigasztalhat meg. Azért téptek le, hogy elhervadjak? Ó, szüleim, testvéreim, látlak-e még benneteket valaha?

Egykettőre rá kell ocsúdnom, hogy semmi reményem a fogságból való szabadulásra. Rheingold lovag örök szerelmet ígérő fogadkozásaitól lassan felőrlődik bennem az ellenszegülés. Muszáj lesz beadni a derekam előbb-utóbb. Tudtára adom hát a lovagnak, hogy beleegyezem a frigybe, azzal a kikötéssel, hogy kedvemért egy mély medrű, széles és hosszú csatornát építtet a vár tövében. Olyan legyen, mint egy igazi folyó. Szeljék a vizét sajkák, ladikok, tutajok, csónakok, bárkák, naszádok és vitorlás hajók. Ezt főztem ki a házasságkötés elhalasztására; ilyen kanális megépítése évekbe is beletelik.

Rheingold lovagot annyira megbabonázta a szépségem, hogy hajlandóságom legkisebb jelét is szilaj örömmel fogadja. Örökösen ígéretet és esküdözik. „Odaadnám mindenemet egyetlen óráért fenséges melleiden.” Hatalmam van fölötte, szabadon azonban nem enged. Szabadulok-e valaha fogságomból? A macskával jószoltatok. Ő szokta elűzni fejemből az üszkös gondolatokat. Résnyire nyitom az ajtót, ősi egyiptomi rítus szerint beciccegem Kleopátrát a szobámba, s eközben két kérdést őrlök az agyam: szabadulok? nem szabadulok? Ha a jobb mancsát teszi be először, az igent, ha a bal mancsát, az nemet jelent. Először Kleopátra hófehér jobb mancsa jelenik meg a küszöbön. Íme a jel: talán szabadulok valahára.

Rheingold lovag parancsot ad tervezőknek, építészeknek és földmunkásoknak: költséget nem kímélve fogjanak hozzá a csatorna megépítéséhez. Több ez-

ren látnak munkához. Éjjel-nappal, szünet nélkül dolgoznak. A lovag maga felügyel mindenre.

Ahogy hosszú hónapok múltán lassan végükhöz közelednek a munkálatok, szárba szökkennek a velem egyesülni vágyó Rheingold lovag reményei. Mennyit terheli fülemet izetlen beszédekkel ebekről és lovakról, akkora hévvel, mintha ország dolga forogna kockán! Affélékkel untatni se átall, hogy mi a próbált írja, ha a lóban férgnek vannak, ha evedzik a füle, ha a szemét hályog lepi, ha megreked benne a pesellet, vagy ha nem bír ganajlani. De mondhatna nekem szebbeket is, azt is elengedném a fülem mellett. Örökösen unszol: szemléljem meg a tiszteltemre épülő csatornát. Eleinte vonakodom, végül mégis ráállok. Mihelyt megépül a kanális, frigyre kell lépnem elrablómmal. Jobban félek ettől a házasságtól, mint a pestistől. A lovag birtokba veheti a testem, de a lelkemet semmi szín alatt. Ugyan füttyöl ő az én halhatatlan lelkemre, játékos képzeletemre, szellemem zabolátlan ábrándokban és szárnyaló ideákban való gazdagságára. Neki csak a testem kell, a bőröm, rugalmas húsom, forró vérem. Szellememet mocskokba fojtaná, kiszürcsölné belőlem a lelkem.

Ahogy mendegélek a kanális partján, és látom, miként fáradozik ezernyi ember, egyszer csak mellém lép egy építőmunkás. A Witold nevű munkást annyira megigézte a szépségem, hogy kendőzetlenül kiszalad a száján: – Szeretlek, Dalma!

A szép szál férfi mély tüzű, fekete szempárjából szeretet, hűség és bizalom, jóindulat, becsület és vidámság árad; mindaz, amire mindig is vágyakoztam.

– Csakugyan szeretsz? Akkor törj nekem utat azon a hegyen át! – mondom a férfinak.

– Boldogan megteszek bármit, amit csak kérsz tőlem – feleli Witold. Hozzá képest milyen utálatos a lovag! Soha meg nem feledkezik csak hódolattal illethező énjéről. Feje búbjától a kerges talpáig át van itatva önnön fontosságának dolyfös tudatával.

Witold bizakodó szívvel, határtalan jókedvvel nyomban fölkerekedik. Egyetlen pillanatig sem firtatja, miért kell utat vágnia a hegyen át, azon sem tépelődik, hogyan lásson munkához. Nem aggasztja, mennyi időbe telik, míg végére jár a dolognak, de még az sem, hogy netán kudarcot vall.

Mihelyt a sűrű erdő borította hegy lábához ér, csákányával hasogatni kezdi a sziklát. Minden csákányütéskor Dalma nevét mondogatja. Ütéseiink akkora az erejük, mintha egyszerre száz csákánnyal sújtana le. Rettentő sziklákat hengerít odább. A világ tényekre, a hegy szikladarabokra esik szét.

Alig kezdi el a munkát, egykettőre a végéhez közeledik. Dandárnyi munkásnak is évekig tartana, amit Witoldnak néhány hét alatt sikerül elvégeznie.

Mióta megismertem Witoldot, a lovag minden közeledését elhárítom. – Másvalakinek a szerelmét, bátorságát és állhatatosságát teszem most próbára. Nem gondolhatok esküvőre, míg ki nem derül az igazság.

Napestig egy dalt dúdolok, Sopronban hallottam egy székely asszonytól, és megragadt a fejemben:

Babám, amennyire lehet,
annyira kerüld a hegyet.
Ha nem lehet, nekimehetsz,
esztendőre enyém lehetsz.

Esztendőre enyém lehetsz, s én tiéd lehetek. Megnyílik előtted aranyfényű hajfürtjeim, gyémántot túlragyogó szemem, rubintos ajkaim álomlabirintusa. Árbo-cok és vitorlák és hajók és tenger. Tajtékozó habok hátán a szél enyhe éghajlatú vidékek felé sodor, ahol kékebb és tágasabb az ég, virágoktól, gyümölcsöktől, bőröm illatától balzsamos a levegő.

Rheingold lovag emberei messziről figyelik Witoldot. Jelentik uruknak, hogy hamarabb elkészül a rábízott munkával, mint a munkások regimentje a kanálissal.

A hír lesújtja a lovagot. Kiteheti a lelkét, Dalma szívéért mégsem ő, hanem Witold fogja elnyerni!

Midőn a lovag megosztja aggodalmait bizalmas embereivel, egyikük azt tanácsolja: – Nagyuram, te fényességes, nemes lovag vagy, Witold meg csak egy senkiházi polyák földmunkás. Miként vetélkedhetne a sassal a vakond? Ha kívánod, nagyuram, máris indulok, és végzek veled.

– Nem, azt ne! – tiltakozik Rheingold lovag. – Dalma szemében örökké én lennék Witold gyilkosa. Elfordulna tőlem végleg.

– Nagyuram, én tudok rá módot, hogy eltávolítsuk az utadból Witoldot anélkül, hogy vérét ontanánk – szólal meg a lovag egy másik bizalmasa.

– No, ezt már szívesebben hallom – mondja a lovag.

A lovag embere megkeresi Witoldot. Immár az alagút legvégén jár, és szívében izzik a remény, hogy hamarosan újra láthatja Dalmát.

– Jaj, barátom, hiába minden! A kincsek kincsét, a leggyönyörűbb Dalmát váratlanul elragadta a halál – mondja a lovag megbízottja.

Witold jéggé dermed.

– Mit beszélsz? Meghalt az én Dalmám?

– Igen, meghalt – feleli Rheingold lovag embere. – Bizony, barátom, Dalma nincs többé.

Mély sóhaj szakad föl Witoldból. A földre roskad, kilehel egy szót: „Dalma” – és meghal.

Jóakaróim megsúgják, hogy Witold szaporán halad a hegynyűvéssel. Valósággal megtáltosodott. Már a hegy tulsó felén jár, nemsokára végére ér az irdatlan munkának. És csákányának minden csapásakor nevémet mondogatja.

Szívemben erős visszhangot kelt Witold szerelme. Mit érnek évezredek szavai és tettei a szerelem egyetlen pillanatához képest! Witoldnak szánt csókokat bízok a szélre. Széllé leszek magam is. Gyönyörű lett a világ. Csak tudnám, hogyan éljek, hogy gyönyörű is maradjon. Havi tisztulásom, mióta Rheingold lovag várának foglya vagyok, összevissza jött meg, vagy elmaradozott. Mostanában újra a szokott időközökben érkezik. Gyakori bélgörcseim is megszűntek. Szenvedéseim árán rászolgáltam, hogy boldog legyek. Hol késik a boldogságom?

Az én szívem sohasem nyugszik. Egy nap nem bírom már tovább. Bár örököké szemmel tartanak, egy titkos alagúton sikerül kisurrannom a várból, és megíromodnom a hegyek közé – hátam mögött farkas, fejem fölött holló –, hogy mielőbb láthassam Witoldot.

Harangvirágok nyílnak a Witold vájta alagúthoz vivő erdei ösvény két oldalán. A lobogó köpenyem kavarta szél a virágkelyhek oldalához koccantja a porzókat. Baljóslatú csengés-bongásuk lélekharangra emlékeztet.

Nem adatik meg nekem, hogy még egyszer találkozhassunk. Az irdatlan munka, amivel megbízta, elkészült ugyan, ám Witold holtan fekszik a hegybe vájt alagút végén.

Hívatlanul ott teremnek Rheingold lovag talpnyalói, akik suttyomban követek, és bizonygatják: Witold hirtelen összerogyott és kiszendvedett; megütötte a lapos guta.

– Azt hiszitek, most már a lovagnak nyújtom a kezem? Ó, drága Witoldom, megismertem az élet ízét. Miattam haltál meg, esztelenségbe hajszoltalak. Elhamvadtak arcodon a rózsaszirmok, szempárodából ellobbant a ragyogás, kezeld lábad kővé dermedt. Nem elevenít meg forrón áramló leheletem, nem gyűjthetem lángra a tested, hogy egyesüljünk. Sírnak a források, süvít a szél, földig görnyednek a fák. Megszakad a szívem.

Mindenfelől, a szél és a patak zúgásából, a sziklák réseiből, a fák lombja közül Witold hívó szavát hallom: – Dalma, Dalma! – Lényem gyökeréig hatol a Witoldból körös-körül mindenre szétsugárzott delejes szívóerő.

Dalma teste erőre kap, aztán elernyed. Vérébe befészkelődött a sorvasztó méreg, az álcázott betegség, a bomlás ügynöke, a vörös vérsejtekre leselkedő legsúlyosabb veszély: a trubadúrok és poétaivadékaik terjesztette romantikus szerelem heroikus esztelenségekbe lovaló fertőzötes nyavalyája, Witold is ennek vallotta kárát, emiatt lőn ily kora veszte. Dalma leomlik Witold teteme mellé. Mielőtt megáll a szíve, mert elfogytak a vörös vérsejtjei, és lelke átsodródik a lét fölötti isteni semmibe, ahol kékebb és tágasabb az ég, virágok, gyümölcsök és friss tehénlepény illatától balzsamos a levegő, azt sutogja: – Hozzád indulok, Witold. Milyen fehér a...

Így teljesül a vajákos macska jóslata a halhatatlan lelkű, játékos képzeletű, zabolátlan ábrándokban és szárnyaló ideákban gazdag szellemű Dalma megszabadulásáról. Sorsának könyvében ez volt megírva. Bármit tett vagy nem tett, gondolt vagy remélt, nem végezhette másképp. Ajkain véglegessé fagyott mosoly, jegecesen megtört tekintete a Witold csákánya mellett viruló kötőrőfű fürtös virágzatára mered. A végsőt lobbanó eszmélet előtt ez a magányos szál kötőrőfű – szemfényvesztő káprázat, a bomlásnak indult agy csalafintasága, vagy a dolgok mélyebb értelmének megnyilatkozása? – jeleníti meg a létezésnek a révületben, az önkívületben és a halál előtti pillanatokban felülmúlhatatlanul szépnek és tágasnak, Bachon túli, *überbachi* ihletben fogantnak tetsző mivoltát.

Az üdvözült lelkek hitágazatok szerint vannak elosztva a lét fölötti isteni semmiben. A legfelső mennyországba – a moszkvai főpátriárka kezeskedik róla – a pravoszlávok lelke jut, a katolikusoké egy szinttel lentebbre, ahol az üdvözültségbe jutottak kimondhatatlan boldogságban lakoznak az idők végezetéig: mindent fehérbe burkoló örök világosság, szárnyas angyalok, glóriás szentek, fanfár- és hárfazene, oratóriumok, hétköznapi roráték, litániák, szentségimádások és lelkigyakorlatok, vasárnap szagos mise, utána malaszt- és mannaosztás, megszabott időközökben: karácsonykor, húsvétkor, pünkösdkor s más jeles alkalmakkor, teszem azt, Olajbanfőtt Szent János vagy Pádúai Szent Anitra ünnepén az isteni dicsőség színről színre való láthatása. A protestánsok lelke még lejjebb, egy jóval kopárabb és színtelenebb mennyországba kerül. A különböző szintű mennyországok közt nincs átjárás. Kivált nincs átjárás a keresztények mennyországaival meg a muzulmánok paradicsoma között, amely teljesen más síkon leledzik, mint a Jézus-követőké, s ahol szem nem látta, fül nem hallotta, emberi elme el nem képzelte örömeiben és jótéteményekben részesülnek az igazhívők, ők legalábbis ezzel vannak kecsegtetve. A másvilág egymástól elkülönülő égöveiben jó néhány mennyország van: a több istenben hívőké, a buddhistáké, a taoistáké, a sintoistáké, a Krisna-tudatúaké, a szúfiké, az alkimistáké, a napimádóké, a pogányoké és ateistáké, a kunoké, az indiánoké, az anarchistáké, a bohócoké, a cigányoké, a saját nemükhöz vonzódóké, a törpéké, az óriásoké, az állatoké, s külön a megboldogult kutyáké. A hetedik mennyországba is elhallatszik az ugatásuk. Az üdvözültek panaszkönyvei csordultig vannak ilyen és hasonló bejegyzésekkel: „A mennyei tengés-lengéstől elfásul és megcsömörlik a lélek, attól meg kiváltképp, hogy örökké világos van, és folyton ugatnak a kutyák. Ilyen körülmények között lehetetlenség békében nyugodni, lehetetlenség istenigazából kipihenni magunkat, hogy erőinkben gyarapodva, életkedvünkben megújítva készüljünk föl egy újabb létezésre a Föld bolygón.” Legvidámabb és legszínesebb a cigányok meg az anarchisták madarakkal és virágokkal népes paradicsoma, legszürkébb és legunalmasabb a kálvinistáké: szakadatlanul csörömpölnek az eleve elrendelés malomkerekei, csak

a Csokonai–Arany–Jókai–Ady–Móricz kvintett dalestjei derítik föl néhanapján a református örökkévalóság egyhangúságát. Gyilkosok és emberrablók számára nincs mennyország, és nincs semmilyen túlvilág. Mihelyt meghalnak, lelkük dögbűzt keltő pukkanással végleg megsemmisül, mintha soha nem is éltek volna. Kifinganak a világ kéményén.

És mert születésétől fogva Dalma az ágostai evangélikus, Witold viszont a római katolikus egyház tagjai közé volt beiktatva, üdvözült lelkük odaát sem találkozhat, meg kell hát hiúsulniuk Dalma ebbéli reményeinek.

Nem lehetetlen azonban, hogy nyughatatlan lelkük újra megtestesül a földi tereken. Új életre kelt alakjukban akár találkozhatnak is – Dalma talán férfiként, Witold pedig nőként ölt testet –, de csak ha azonos helyen és korban, kivált pedig ugyanannak a hitágazatnak a követőiként inkarnálódnak. Ám egyéb változásra a lehetséges nemcserén kívül nemigen számíthatnak. Megfordítódik a létezés homokórája, a reinkarnálódás utáni életben kezdődik minden előlről. Ugyanabban a sorrendben megisméltődnek a köznapok összes kicsi és nagy gondjai, ugyanazok a gondolatok és érzelmek, ugyanazok az örömeik és kéjek, ugyanazok a sorscsapások és gyötrelmek, a történelem kegyetlensége és iszonyatosága, tévelygés, butaság, hazudozás, gyűlölködés, erőszak, megtorlás, zsarnokság, elnyomás, hiábavalóság, lidércnyomás, örület, megsemmisülés vitustánca.

Nem térünk vissza. Halottak maradunk a holtak közt. Nekünk ott van dolgunk. Az a dolgunk, hogy egyre halottabbak legyünk, míg el nem tűnnek életünk nyomai, teljesen meg nem semmisülünk, és híre-hamva sem marad, hogy valaha cinkosai voltunk a létezés botrányának.

Ha a nyájas vagy nyájtalan olvasó megereszti képzeletét, találgatásokba bocsátkozhat: milyen végre jutott Rheingold lovag? Üdvözült-e a lelke, vagy dögbűzt keltő pukkanással kifingott a világ kéményén, és megsemmisült? Ha üdvözült, melyik mennyországba jutott? Megépült-e Dalma kanálisa, és ha megépült, vajon szelik-e a vizét sajkák, ladikok, tutajok, csónakok, bárkák, naszádok és vitorlás hajók? (A Witold vájta alagútban manapság expresszvonalok járnak.) Virít-e számarkóró Dalma és Witold sírján az elporladt csontjaikból sarjadt vadvirágok között, hogy az irodalmat komolyan vevő szamarak leleghessék?